एकाइ २ · विकास र विकासका पूर्वाधार

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ४०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ४

१. मानव विकास
२. मानव विकास सूचकाङ्क
३. दिगो विकास
४. ब्रन्टल्यान्ड प्रतिवेदन
५. वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन
६. सङ्घीयता
७. विकास आयोजना
८. राष्ट्रिय गौरवका आयोजना

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ जोडा मिलाउनुहोस्

ज्ञान · ३

१. सन् १९७२ → **ग.** स्टकहोममा संयुक्त राष्ट्रसङ्घीय मानव वातावरण सम्मेलन
२. सन् १९८० → **क.** विश्व संरक्षण रणनीति सार्वजनिक
३. सन् १९८२ → **छ.** प्रकृतिसम्बन्धी विश्व बडापत्र पारित
४. सन् १९८७ → **ख.** “हाम्रो साझा भविष्य” प्रतिवेदन जारी
५. सन् १९९२ → **च.** रियो डि जेनेरियोमा पृथ्वी सम्मेलन
६. सन् २०१५ → **घ.** १७ ओटा दिगो विकास लक्ष्य पारित

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

बोध · २

i. ✗ **बेठिक:** संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहको एकल अधिकार छन्; सङ्घ र प्रदेशको साझा अधिकार अनुसूची ७ मा छन्।
ii. ✓ **ठिक**
iii. ✗ **बेठिक:** यो रकमको ७० प्रतिशत सङ्घ, १५ प्रतिशत प्रदेश र १५ प्रतिशत स्थानीय तहले पाउँछन्।
iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ लामो र स्वस्थ जीवन, ज्ञान र मर्यादित जीवनस्तर (वा आयु, शिक्षा र आय) लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — प्रयोग · १

✓ ‘क’ उच्च र ‘ख’ न्यून मानव विकासको स्तरमा पर्छन् भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — बोध · १

✓ तीनओटा सूचकलाई गुणन गरेर घनमूल निकालिने भएकाले भनी लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ सन् १९९० देखि लेखेमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

ङ. **अङ्क विभाजन** **ज्ञान · १**

✓ धारा ३० लेखेमा।

च. **अङ्क विभाजन** **ज्ञान · १**

✓ वि.सं. २०६५ जेठ १५ देखि लेखेमा।

छ. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ अनुसूची ८ (स्थानीय तहको एकल अधिकार) लेखेमा।

ज. **अङ्क विभाजन** **ज्ञान · १**

✓ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** **बोध · ४**

✓ जोखिम आकलन नगरी भिरालो जमिनमा खनिएका सडकले पहिरो निम्त्याउँछन् भनी उदाहरणसहित (जस्तै: जुम्लाको बारकोटेबाडा) लेखेमा।

✓ खोला किनारसम्म घर बनाउँदा वा नदीको बाटो साँघुरो पार्दा बाढीले क्षति गर्छ भनी लेखेमा।

✓ वन फँडानी, नदीबाट अत्यधिक ढुङ्गा, गिटी र बालुवा निकाल्ने काम वा योजनाविनाको सहरीकरणले पार्ने असर लेखेमा।

✓ छोटो समयको लाभ दिए पनि लामो समयमा धनजन, वातावरण र भावी पुस्ताको हकमा क्षति हुने भएकाले विकास दिगो हुनुपर्ने निष्कर्ष लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** **ज्ञान · ४**

✓ नगर प्रहरी, सहकारी संस्था वा एफएम सञ्चालनमध्ये कुनै एक लेखेमा।

✓ आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा वा आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ लेखेमा।

✓ स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, सिँचाइ, खानेपानी वा साना जलविद्युत् आयोजनामध्ये कुनै एक लेखेमा।

✓ सम्पत्ति कर जस्ता स्थानीय कर, ज्येष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिको व्यवस्थापन, विपद् व्यवस्थापन वा भाषा र संस्कृतिको संरक्षणमध्ये कुनै एक लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · ४**

✓ आयोजना सुरु गर्नुअघि सम्भाव्यता अध्ययन, विस्तृत डिजाइन र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन पूरा गर्नुपर्ने लेखेमा।

✓ जग्गा प्राप्ति र मुआब्जाको काम समयमै टुङ्ग्याउनुपर्ने वा स्थानीयसँग सहमति गर्नुपर्ने लेखेमा।

✓ प्राथमिकताका आयोजनामा पर्याप्त बजेट सुनिश्चित गर्नुपर्ने वा सक्षम ठेकेदार छानी समयमा काम नगर्नेलाई कारबाही गर्नुपर्ने लेखेमा।

✓ निकायबिच समन्वय र नियमित अनुगमन, नयाँ प्रविधि र दक्ष जनशक्ति वा सरकार फेरिए पनि आयोजनाको निरन्तरता कायम राख्नुपर्ने लेखेमा।

६ लामो उत्तर

उत्तर

सङ्घीयता नेपालका लागि नयाँ प्रयोग हो। यसलाई सफल बनाउन यी पक्षमा ध्यान दिनुपर्छ:

क. **आवश्यक कानुन निर्माण:** संविधानले दिएका अधिकार प्रयोग गर्न सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले समयमै कानुन बनाउनुपर्छ। प्रदेशलाई कानुन बनाउन सङ्घले सहयोग गर्नुपर्छ।

ख. **तहबिच समन्वय:** साझा अधिकारका विषयमा तीनै तहले दोहोरो नपर्ने गरी मिलेर काम गर्नुपर्छ।

ग. **वित्तीय स्रोत:** राजस्वको न्यायोचित बाँडफाँट गर्नुपर्छ र प्रदेश तथा स्थानीय तहले आफ्नै आम्दानी बढाउनुपर्छ।

घ. **दक्ष जनशक्ति:** प्रदेश र पालिकामा आवश्यक कर्मचारी र प्राविधिक पुऱ्याउनुपर्छ।

ङ. **सुशासन:** पारदर्शी बजेट, सार्वजनिक सुनुवाइ र भ्रष्टाचार नियन्त्रण गर्नुपर्छ। प्रशासनिक खर्च घटाई विकासमा बढी लगानी गर्नुपर्छ।

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

च. **जनसहभागिता:** जनप्रतिनिधिले जनताको सेवकका रूपमा काम गर्नुपर्छ र जनताले योजना बनाउनेदेखि अनुगमनसम्म भाग लिनुपर्छ। **प्रयोग · ७**

छ. **सद्भाव र राष्ट्रिय एकता:** पहिचानको सम्मान गर्दै राष्ट्रिय एकता बलियो बनाउनुपर्छ।

यी पक्षमा राजनीतिक दल, नागरिक समाज र आमजनता सबै क्रियाशील भएमा सङ्घीयताले सुशासन, शान्ति र समृद्धि ल्याउन सक्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहले संविधानले दिएका अधिकार प्रयोग गर्न समयमै कानुन बनाउनुपर्ने लेखेमा।
- ✓ साझा अधिकारका विषयमा तीनै तहबिच दोहोरो नपर्ने गरी समन्वय हुनुपर्ने लेखेमा।
- ✓ राजस्वको न्यायोचित बाँडफाँट र प्रदेश तथा स्थानीय तहको आफ्नै आम्दानी बढाउनुपर्ने लेखेमा।
- ✓ प्रदेश र पालिकामा दक्ष कर्मचारी र प्राविधिक पुऱ्याउनुपर्ने लेखेमा।
- ✓ पारदर्शी बजेट, सार्वजनिक सुनुवाइ र भ्रष्टाचार नियन्त्रणजस्ता सुशासनका उपाय वा प्रशासनिक खर्च घटाउनुपर्ने लेखेमा।
- ✓ जनप्रतिनिधिले जनताको सेवकका रूपमा काम गर्नुपर्ने र जनताले योजनादेखि अनुगमनसम्म भाग लिनुपर्ने लेखेमा।
- ✓ पहिचानको सम्मान गर्दै राष्ट्रिय एकता बलियो बनाउनुपर्ने वा सबैको सक्रियताले सङ्घीयताले सुशासन र समृद्धि ल्याउने निष्कर्ष लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

उत्तर **उच्च दक्षता · ४**

सडक खन्नुअघि वातावरणीय प्रभाव र पहिराको जोखिम आकलन गर्नुपर्छ र स्थानीय तह तथा गाउँलेसँग सल्लाह गर्नुपर्छ। भिरमा पानीको निकास, पर्खाल र अग्निसो, बाँस वा सखुवा जस्ता जरा गाड्ने बिरुवा रोप्ने कामलाई सडककै भागका रूपमा बजेट छुट्याउनुपर्छ। रुख कटान र खनिएको माटो फाल्ने ठाउँको ख्याल गर्नुपर्छ, र चरिचरन रोक्नुपर्छ। यसो गरे सडकको फाइदा आजका मानिसलाई मात्र होइन, भोलिको पुस्तालाई पनि पुग्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ काम सुरु गर्नुअघि वातावरणीय प्रभाव र पहिराको जोखिम आकलन गर्ने सुझाव लेखेमा।
- ✓ स्थानीय तह र गाउँलेसँग सल्लाह गरी सडकको बाटो तय गर्ने सुझाव लेखेमा।
- ✓ पानीको निकास, पर्खाल र जरा गाड्ने बिरुवा रोप्ने कामलाई सडककै भागका रूपमा बजेट छुट्याउने सुझाव लेखेमा।
- ✓ रुख कटान, खनिएको माटो फाल्ने ठाउँ वा चरिचरनको नियन्त्रणसम्बन्धी सुझाव लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: तीन तहका सरकारका कार्यक्षेत्र

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

स्थानीय सरकार (अनुसूची ८): आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र सरसफाइ, स्थानीय सडक र खानेपानी, नगर प्रहरी, सम्पत्ति कर। प्रदेश सरकार (अनुसूची ६): प्रदेश प्रहरी, प्रदेश लोकसेवा आयोग, प्रदेश राजमार्ग, गुठी व्यवस्थापन। सङ्घीय सरकार (अनुसूची ५): रक्षा र सेना, परराष्ट्र सम्बन्ध, मुद्रा र केन्द्रीय बैङ्क, नागरिकता र राहदानी, राष्ट्रिय राजमार्ग।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	१६	७	१३	४	४०

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking